

21.05.2007

Oulujärven rantayleiskaava, Paltamon kunta

Maisema- ja kulttuuriympäristöselvitys, osa-alueet 1-6
Melalahden kyläkuva-analyysi, osa-alue 7

Sisältö

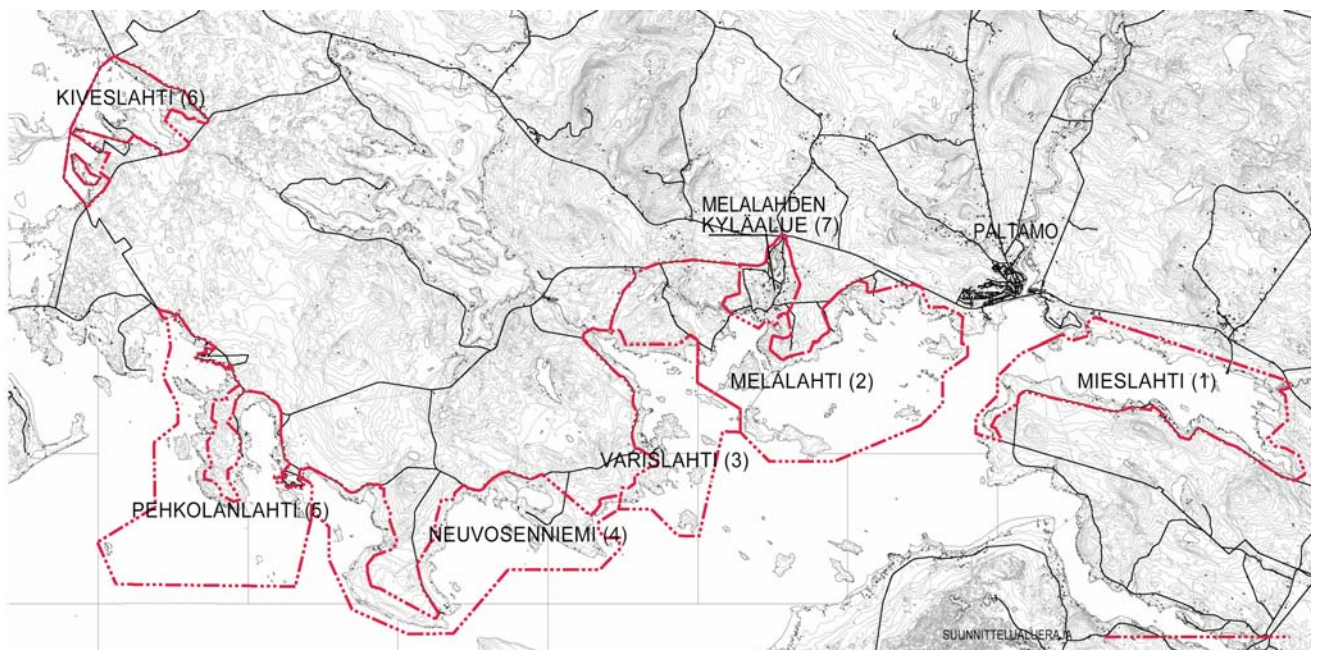
1	JOHDANTO	3
2	TYÖN TAVOITTEET JA SELVITYKSEN LAATIMISTAPA	4
2.1	Tavoitteet.....	4
2.2	Selvityksen laatimistapa.....	4
2.3	Käsitteet.....	4
3	HISTORIA.....	6
4	RAKENNUSPERINNE	8
5	MELALAHDEN KYLÄKUVA-ANALYYSI	10
6	TÄRKEIMMÄT KULTTUURIYMPÄRISTÖ- JA MAISEMA-ARVOT.....	11
6.1	Melalahden kylä, osa-alue 7.....	11
6.2	Osa-alueet 1-6	12
6.3	Muinaisjäännökset.....	13
7	SUOSITUKSET MAANKÄYTÖLLE.....	14
7.1	Osa-alue 1-6	14
7.2	Melalahden kyläalue	14
7.2.1	SWOT-analyysi.....	14
7.2.2	Vyöhykejako	15
8	LÄHTEET.....	18
9	LIITE.....	19

1 JOHDANTO

Maisema- ja kulttuuriympäristöselvitys on tehty Paltamon kunnan Oulujärven rantayleiskaavoitusta varten. Suunnittelualue käsittää Paltamon kunnan Oulujärven ranta-alueet; jotka on jaettu seitsemään osa-alueeseen: Mieslahti (1), Melalahti (2), Varislahti (3), Neuvosenniemi (4), Pehkolanlahti (5), Kiveslahti (6) ja Melalahden kyläalue (7). Suunnittelualue on kooltaan noin 163 km².

Alueelle on ollut valmisteilla vuodesta 1997 lähtien rantayleiskaava, joka eteni kunnanvaltuuston päätöksittelyyn vuonna 2000. Korkein hallinto-oikeus kuitenkin kumosi kunnanvaltuuston päätöksen 9.12.2004, eikä alueella ole voimassa yleiskaavaa. Kumottuun kaavoitusprosessiin liittyen alueelta on vuonna 1997 laadittu luonto- ja maisemaselvitys (Suunnittelukeskus Oy).

Lähtökohtana on, että aikaisempi selvitys on riittävä ja sen tietoja on täydennetty tähän raporttiin kulttuuriympäristö- ja päivitettyjen arvojen osalta. Lisäksi Melalahden kylästä on laadittu kyläkuva-analyysi.

2 TYÖN TAVOITTEET JA SELVITYKSEN LAATIMISTAPA

2.1 Tavoitteet

Selvitystyö on tehty rantayleiskaavoitusta varten. Kaava on tarkoitus laatia niin tarkalla tasolla, että rakennusluvut voidaan myöntää suoraan sen perusteella. Rantayleiskaavan tausta-aineistoksi laaditun maisema- ja kulttuuriympäristöselvityksen perusteella voidaan tunnistaa eri alueiden maiseman ja kulttuuriympäristön piirteet ja niiden kannalta erityisen tärkeät kokonaisuudet ja kohteet. Tavoitteena on ollut myös osoittaa, mitkä eri tekijät ovat vaikuttaneet maiseman ja kulttuuriympäristön muotoutumiseen nykyisenlaiseksi.

2.2 Selvityksen laatimistapa

Selvitys on laadittu olemassa olevan aineiston, mm Paltamon vuonna 2001 valmistuneen Kulttuuriympäristöohjelman, pohjalta. Lähtöaineistoa on täydennetty maastokäyntien ja kuva-aineiston avulla.

Suunnittelualan valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaat maisema- ja kulttuuriympäristökohteet on luetteloitu liitteessä 1. Lisäksi osa-alueiden 1-6 maisema-analyysikartoissa on rajattu ympäristöarvoiltaan (maisema, luonto tai eläimistö) arvokkaat alueet, jotka on määritelty tarkemmin aikaisemmassa luonto- ja maisemaselvityksessä.

Osa-alue 7:n, Melalahden kyläalueelta, on laadittu alueen maisema-arvoihin sekä toiminnalliseen ja rakenteelliseen kokonaistarkasteluun perustuva kyläkuva-analyysi. Melalahden kylän nykytilaa on lisäksi analysoitu asukkaille suunnatulla kyselyllä ja kyläillalla. Osallistumisprosessi on synnyttänyt uusia, vielä tiedostamattomia, maankäytöllisiä kehittämistarpeita. Näiden menetelmien pohjalta alueesta on tehty ns. nelikenttäanalyysi, SWOT, jossa on esitetty kyläympäristön vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat.

Osa-alueiden nykytilan analyysitarkastelujen tulokset tulevat toimimaan ympäristöjen kehittämissuunnittelun ja edelleen yleiskaavasunnittelun merkittävinä lähtökohtina.

2.3 Käsitteet

Maisema on katsojasta jonkin matkan päässä oleva, näköaisteilla havaittava ympäristökokonaisuus, joka koostuu monenlaisista kerroksista ja elementeistä. Osa maiseman perustekijöistä on elottomia, kuten vesi, kallio, maaperä ja ilma, jotka luovat elolliselle ympäristölle reunaehdot. Maisemaan liittyy aina historiallista kerroksellisuutta ja se voi olla leimallisesti joko kulttuurimaisemaa tai luonnonmaisemaa. Maisema on myös subjektiivinen käsite; ihmisen kokemus ympäristöstä ja sen osatekijöistä. Maisemaa analysoitaessa tutkitaan maisemarakenne ja sen kehityshistoria, maastorakenne ja kulttuurihistoria. Analysoinnin tuloksena saadaan arvotettua

maisemakuvaa, joka voi sisältää valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti merkittäviä arvoja.

Kulttuurimaisema koostuu erilaisista maisematyypeistä, joita ovat mm. avoin viljelymaisema, metsämaisema, tienvarsimaisema, taajama ja rantamaisema.

Kulttuuriympäristö heijastaa muutoksia, jotka ihmisen ja luonnon vuorovaikutus on saanut aikaan. Se ilmentää ympäristön alueellisia ominaispiirteitä ja ajallista kerrostumaa, joka puolestaan kertoo kulttuurin eri vaiheista. Kulttuuriperintö näkyy ympäristössä mm. rakennuksina, rakenteina ja tiloina. Kulttuuriympäristöön sisältyy myös kulttuuriset merkitykset, joita luonnonilmiöille, tapahtumille ja paikoille on annettu.

Muinaisjäännökset ovat maisemassa ja maaperässä säilyneitä, konkreettisesti havaittavia merkkejä menneisyyden ihmisten asumisesta ja toimimisesta. Muinaisjäännös on paikka, jossa ihminen on muinoin elänyt, asunut, harjoittanut elinkeinojaan ja haudannut kuolleen.

Perinnemaisemat ovat perinteisen maankäytön muovaamia ympäristöjä ja elinyhteisöjä. Tällaisen ympäristön arvoa ja monimuotoisuutta lisäävät perinnebiotoopit eli laidunnukseen tai karjan rehutuotantoon käytetyt niityt, ahot, kedot, hakamaat ja metsälaitumet.

Perinnemaisemille on vakiintunut omaleimainen eläin- ja kasvilajisto, jotka ovat nykyisin katoamassa. Nämä lajit viihtyvät useasti ainoastaan jatkuvassa hoidossa ja käytössä olevilla avoimilla ja valoisilla alueilla. Peltojen metsittäminen, niiton ja laiduntamisen väheneminen, jopa loppuminen ovat uhka perinnemaisemilla ja samalla osalle kulttuuriperintöä.

Rakennettu ympäristö on osa kulttuuriympäristöä, joka helpoimmin havaitaan ja mielletään ihmisten jäljiksi. Rakennettua ympäristöä ovat esimerkiksi rakennukset, rakenteet, tiet, sillat, kadut ja pihapiirit. Ne muodostavat vastakohtan kasvulliselle maisemalle ja erottuvat herkästi ympäristöstään. Rakennettu ympäristö voi tuhota kasvullista maisemaa, mutta voi parhaimmillaan sulautua ja korostaa luonnonmaisemaa. Onnistuneessa lopputuloksessa rakentamisen muoto, mittakaava ja sijainti istuvat ympäröivään maisemaan, korostaen maiseman piirteitä kuten topografiaa ja solmukohtia.

3 HISTORIA

Ensimmäiset asukkaat tulivat Kainuuseen todennäköisesti heti mannerjään vetäydyttyä. Vanhimmat merkit asutuksesta Paltamossa ovat löytyneet nykyisen Kiehimänjoen varrelta, kirkonkylän tuntumasta. Alueella on asuttu jo noin 6500 e.Kr. Asukkaat eivät olleet kovin kauan samoilla paikoilla, vaan siirtyivät saaliseläinten perässä niiden vaellusten mukana.

Esihistoriallisella ajalla Oulujärven erämaassa asui lappalaisia, joiden elinkeinona oli metsästys ja kalastus. Elinkeinot sitoivat heidät tiettyihin asuinpaikkoihin, joten heitä voidaan pitää ensimmäisinä pysyvinä asukkaina. Karjalaisten ja pohjalaisten eränkäynti alkoi keskiajan lopulla kuitenkin häiritä lappalaisten elinkeinoja, jonka vuoksi he joutuivat siirtymään kuljetuimpien vesireittien varrelta syrjäisemmille alueille. Lisäksi savolaiset uudisasukkaat, 1500-luvun puolivälissä, työnsivät tieltään lappalaiset ja asettuivat Oulujärven rantakyltiin. Tässä vaiheessa syntyivät Oulujärven rantamien kantakylät, jotka ovat säilyneet asuttuina näihin päiviin saakka. Asukkaita seudulla oli tuolloin yli 150. Suurin kylistä oli Melalahti, jossa oli lähes 30 taloa.

Eniten uudisasutuksen paikalliseen sijoittumiseen vaikuttivat vesistöt, pinnan muodostus, maaperä, ilmasto ja mahdolliset turvallisuuskohdat. Alkuvaiheissa uudisasutus keskittyi järvien ja jokien rannoille. Kaskiviljelyyn soveliaimpia alueita olivat loivasti etelään viettävät rinnemaat, joita esiintyy eniten vesien läheisyydessä Oulujärven pohjoisrannoilla.

Ruotsi-Suomen ja Venäjän hallitsijoilla oli erimielisyyksiä Oulujärven alueen omistuksesta. Venäläiset pitivät aluetta omanaan Pähkinäsaaren rauhansopimuksen 1323 mukaisesti, eivätkä pitäneet siitä, että heidän mailleen tunkeuduttiin. Näin alkoivat vuosikymmeniä kestäneet rajariidat (ns. rappasodat), joiden aikana piilopirttiasutusta rakennettiin vaikeasti löydettäviin paikkoihin pienten syrjäisten järvien ympäristöihin.

Seuraava uudisasutusaalto suuntautui Oulujärven koillisrannalle ja järven pohjoispuolella olevien pienempien järvien rannoille. Oulujärven pitäjän asutus pysytteli noin 200 talon tasolla 1570-luvun puoliväliin asti. Ajanjakso merkitsi pysyvän asutuksen juurtumista kiistellylle alueelle. 25-vuotisen sodan aikana pääosa Oulujärven savolaisesta uudisasutuksesta kuitenkin tuhottiin. Vain korpien kätköihin paenneet piilopirttiläiset säästyivät.

Täyssinän rauhansopimuksen 1595 jälkeen Oulujärven seudut kuuluivat virallisesti Ruotsi-Suomeen. Rajalinjan siirtymiseen lopullisesti idemmäksi oli osaltaan vaikuttanut Oulujärven uudisasukkaiden sitkeä taistelu asuinpaikoistaan. Vuonna 1597 Kaarle Herttua määräsi, että Oulujärven ympäristö oli asutettava uudelleen ja pian Oulujärven kantakylät saivat jälleen uusia asukkaita. Vainovuosien piilopirttiasutus ja uudisasutus laajensivat Oulujärven pitäjän asutusta kauemmas Oulujärvestä oleviin erämaihin. Asutuksen kehitys vanhoilla asuinseuduilla oli hitaampaa, eikä uudisasutusta tapahtunut 1600-luvun puolella juuri muualla kuin Paltaselän ja sen lahtien rannoilla. 1620-luvulla Kajaanin pitäjän uudisasutus voimistui, mutta katovuodet ja nälkä verottivat väestönkasvua. Vanhan Paltamon asutus vahvistui Pietari Brahen hallintakauden aikana, jota kesti 1680-luvun alkuun saakka. Tänä aikana taloluku lähes kaksinkertaistui samoin

kuin väestömäärä. 1690-luvun puolivälin jälkeen taloluku ehti kohota lähes viiteen sataan.

Oulujärven seutua uudelleen asutettaessa asutus alkoi nousta vesien ääreltä ylös vaarojen rinteille. Uudet asukkaat joutuivat hakeutumaan syrjäisemmille erämaille kilpailun hyvistä asuinpaikoista vesistöjen ja hyvien kaskimaiden läheisyydessä ollessa kovaa. Uudistalot kohosivat Oulujärven pohjoisrannan vaaroille. Peltoviljelyn yleistyminen kuitenkin muutti välittömästi asutusmuotoa, sillä oli käytännöllisempää rakentaa talot peltojen läheisyyteen kuin vaaroille.

Kulkutaudit, halla ja nälkävuodet esim. 1860-luvulla nostivat kuolleisuutta huomattavasti, mutta tämän ajanjakson jälkeen Paltamon väkiluku alkoi uudelleen kohota. Paltamon väkiluku viisinkertaistui vuodesta 1750 (730 asukasta) vuoteen 1880 (3 567 asukasta). Isojaon toimeenpaneminen oli Kainuussa pitkäaikainen toimenpide, joka toteutettiin vuosien 1864 ja 1879 välillä. Isonjaon jälkeen Kainuun tilaluku kasvoi. Osa tiloista oli uudistiloja ja osa vanhojen tilojen jakamisen kautta syntyneitä. Alueille, jotka olivat saaneet asutuksensa jo varhain ja joissa oli runsaasti torppareita ja mäkitupalaisia, muodostettiin runsaasti uudistiloja.

Vähitellen kaskeamisen tilalle pääelinkeinoksi tuli tervatalous. 1800-luvun puolivälissä tervanpoltto oli noussut Kainuun pääelinkeinoksi, missä asemassa se oli aina 1900-luvun alkuun saakka. Vesistöjen merkitys kulkureitteinä korostui tervantalouden myötä. Paltamon kaikki tärkeimmät kylät olivatkin rantakylä ja vene oli tärkeä kulkuväline.

Kulkuyhteydet maateitse olivat pitkään heikot ja vasta 1800-luvun puolivälissä alkoi huomattava maanteiden rakentamisvaihe. Henkilö- ja tavaraliikenteen tärkeimmät kuljetukset aina asuttamisesta 1900-luvun alkupuolelle saakka tapahtuivatkin vesiteitse. 1900-luvun alussa rautatien valmistuttua Kajaaniin rahti- ja matkustajaliikenne suuntautuivat etelään ja myöhemmin ratayhteyksien kasvaessa myös Ouluun. Kainuun kehityksen edellytyksenä oli kuitenkin maantieverkoston rakentaminen. Vuoden 1880 jälkeen tieverkosto lähes yhdeksänkertaistui sadassa vuodessa, samalla kun teiden taso parantui.

1900-luvun vaihteessa Kainuu oli Suomen tervantuotannon keskusalue, sillä siellä poltettiin yli puolet Suomessa tuotetusta tervasta. Karjatalous ja puutavarakauppa syrjäyttivät kuitenkin tervantuotannon, sillä 1910-luvulla tervanpoltto alkoi nopeasti taantua. Kun raha saatiin metsästä vähemmällä työllä, edisti se maanviljelyksen ja karjatalouden kehittymistä. Kainuun peltoala kolminkertaistui vuosien 1920–1970 välisenä aikana, joka olikin pellonraivauksen ja uudisviljelyn aikaa. Tämän jälkeen kehitys on ollut kuitenkin päinvastaista, sillä peltoja on metsitetty ja paketoitu, jonka vuoksi viljelyksessä oleva peltoala on laskenut voimakkaasti.

Enimmillään Paltamossa on ollut toimivia maatiloja 1960-luvulla, jolloin tiloja oli noin 700. Lähes puolet tiloista oli pieniä, alle 5 peltohehtaarin tiloja. Tilojen väheneminen alkoi kuitenkin 1960- ja 70-luvulla. Nykyisin Paltamossa toimivia maatiloja on noin 100. Asukkaita Paltamossa oli vuoden 2005 lopussa vajaa 4200.

4 RAKENNUSPERINNE

Kainuulaisessa rakennustavassa näkyy elinolojen karuus ja niukkuus. Hyvät vesistöyhteydet Oulun alueelle ja muualle Pohjanmaalle tuovat kainuulaiseen rakennusperinteeseen kuitenkin oman lisänsä ja pohjalaiset vaikutteet näkyvät sekä rakennusten sijoittumisessa että rakentamistavassa.

Esihistoriallisella ajalla ihmiset liikkuvat vuodenaikojen mukaan eri paikkoihin. Varhaisimmat asumukset olivat siirrettäviä kotamaisia rakennelmia tai laavuja. Kun ravinto kyettiin hankkimaan ympäri vuoden samasta paikasta, kiinteä asuminen tuli mahdolliseksi.

Kainuulaisen talonpoikaistalon alkumuoto on yksihuoneinen sisäänlämpiävä hirsirakenteinen savupirtti. Yksihuoneinen savupirtti oli Kainuussa yleinen asumismuoto vielä 1800-luvulla ja jossakin muodossa vielä 1900-luvun alussakin.

Savupirtti laajeni kahden tai useamman kamarin käsittäväksi parituvaksi 1700-luvulta lähtien. Rakennustekniikan kehittymisen ja varallisuuden nousun myötä rakennuksia laajennettiin tai jaettiin tupaa kahdeksi tai useammaksi huoneeksi. Laajeneminen saattoi tapahtua hyvinkin väljästi niin, että eri-rakennukset kasvoivat vähitellen toisiinsa kiinni.

1900-luvun alkuun mennessä paritupaan perustuva talonpoikaistalo käsitti tuvan, pirtin, porstuan ja porstuan takaisen keittiön. Tupa oli jakautunut kahdeksi tai useammaksi kamariksi. Talon pihapiiriin rakennettiin tarpeen mukaan useitakin aittoja, joita kesällä käytettiin nukkumiseen.

Kainuun maaseudulla talot rakennettiin pääasiassa lamasalvostekniikalla hirsistä aina 1930-luvulle asti. Asuintaloissa piilukirveelle veistetty hirsi on ollut käytetyin materiaali, talousrakennuksissa käytettiin myös pyöröhirttä ja vaatimattomimmat rakennukset ja esim. kuistit tehtiin laudoista. Navettojen kantavina rakenteina käytettiin jonkin verran kiveä. Rakennusten katot tehtiin yleensä tuohesta. Ikkunakarmit ja vuorilaudat yleistyivät vasta 1800-luvun lopulla. Rakennusten vuorauksessa pystysuoraan asetettu peiterimoitus on ollut yleisintä.

Rakennukset edustivat talonpoikaisarkkitehtuuria, jossa mittasuhteet ovat luonteivia. Uudet tyyllisuunnat omaksuttiin Kainuussa hitaasti, valikoiden ja sovittamalla

paikalliseen rakennusperinteeseen. Näin alueista rakentui omaleimaisia ja yhtenäisiä kokonaisuuksia.

Maaseudun rakennuspaikat valittiin niin, että ne sijaitsivat turvallisessa kyläympäristössä, hyvien kulkuyhteyksien varrella, elinkeinojen harjoittamiselle soveliaissa paikoissa, viljelmien tuntumassa ja viljelyalaa hukkaamatta. Rakennusten sijainnista pihapiiriin on ollut Kainuussa kaksi erilaista tapaa; rakennukset sijoituivat vapaasti maaston ja käyttötarkoituksen mukaan tai ne sijoitettiin säännönmukaisesti mahdollisimman suorakulmaisesti neliöpihan ympärille. Pihapiirin ulkopuolella sijaitsevien talousrakennusten sijoittelu oli väljempää.

Sotien jälkeen rakentamisessa alettiin suosia samoja talotyyppisiä Kainuussa kuin kaikkialla Suomessakin. Jälleenrakennuskaudella rakennettiin tyyppipiirustusten mukaisia 11/2 kerroksia puurunkoisia ja lautaverhoiltuja asuinrakennuksia. Myös rapattuja kivistä rakennuksia tehtiin jonkin verran.

Maaseudulla rakennettiin 1960 ja 1970 –luvun alussa omakotitaloja samalla tyyllillä kuin kaupungeissa. Tasa- ja pulpettikattoiset, matalat rakennukset tai laajennusosat olivat yleisiä. Lisäksi maatalojen pihalle alkoi tulla uuden tyyppisiä talousrakennuksia, kuten AIV-siiloja, viljankuivureita ja konesuojia.

5 MELALAHDEN KYLÄKUVA-ANALYYSI

Melalahden kylä sijaitsee samannimisen Oulujärven lahden suojaisessa pohjukassa. Sen maisemakuvaa hallitsevat kumpuilevat rantaviljelykset, kuusivaltaiset mäet ja vehmaat lepikkoiset hakamaat. Kylämaisema peltoineen ja idyllisine laidunmaineen on edelleen harmoninen kokonaisuus.

Kyläalueelle saavuttaessa Oulu-Kajaani maantieltä aukeaa katsojalle Melalahden hallitsevat piirteet; laidunmaisemat ja Myllymäki.

Kyläalueen keskellä sijaitseva Myllymäki on aikoinaan jätetty kylän yhteismaaksi kasvamaan järeää kuusikkoa. Mäen itäpuoli rajautuu edelleenkin maisemasta kuusikkoreunuksella ja luo viehättävän kontrastin vieressä avautuville avoimelle ja viljellylle laaksoille. Melalahden koulu sijaitsee mäen päällä. Rakennus on paikallisesti merkittävä kohde ja toimii alueen maamerkinä. Pihamaalta avautuvat komeat näköalat aina Oulujärven selälle asti.

Melalahdessa rakennukset ja viljelmät muodostavat tasapainoisen kokonaisuuden. Maatalous perustuu pääasiassa karjatalouteen ja se on kohtalaisen elinvoimaista. Alueen uhkana on kuitenkin tuotannosta luopuneiden maatilojen maiden umpeenkasvu ja pensoittuminen.

Melalahdessa on runsaasti jäljellä perinteistä rakennuskantaa ja uudempi rakennuskanta soveltuu maisemaan kohtalaisesti. Melalahden maisemallisesti arvokasta rakennettua ympäristöä on erityisesti kylätien varrella, joka mutkittelee vanhojen rakennusten välissä. Lisäksi tieltä avautuu kauniita näkymiä vuoroin Oulujärvelle ja vuoroin idyllisille peltoalueille.

+ kaunis rakennuspari; rautatieasema (rak.vuosi 1930) ja radanvartijan asunto
- rakennukset tyhjiillään

①

+ kauniit idylliset hakamaat
+ puistomaisia puuryhmiä ja vehmaita lepikoita

②

+ Maisemallisesti merkittävä metsäreuna
+ Kylän hahmoa hallitseva komea kuusimetsä

③

+Myllymäen rinteiden päältä komea näköala Oulujärven selälle
+Vanha koulu (rak.vuosi 1912) sijaitsee maisemallisesti hallitsevalla paikalla, rinteiden korkeimmalla paikalla (maamerkki)

④

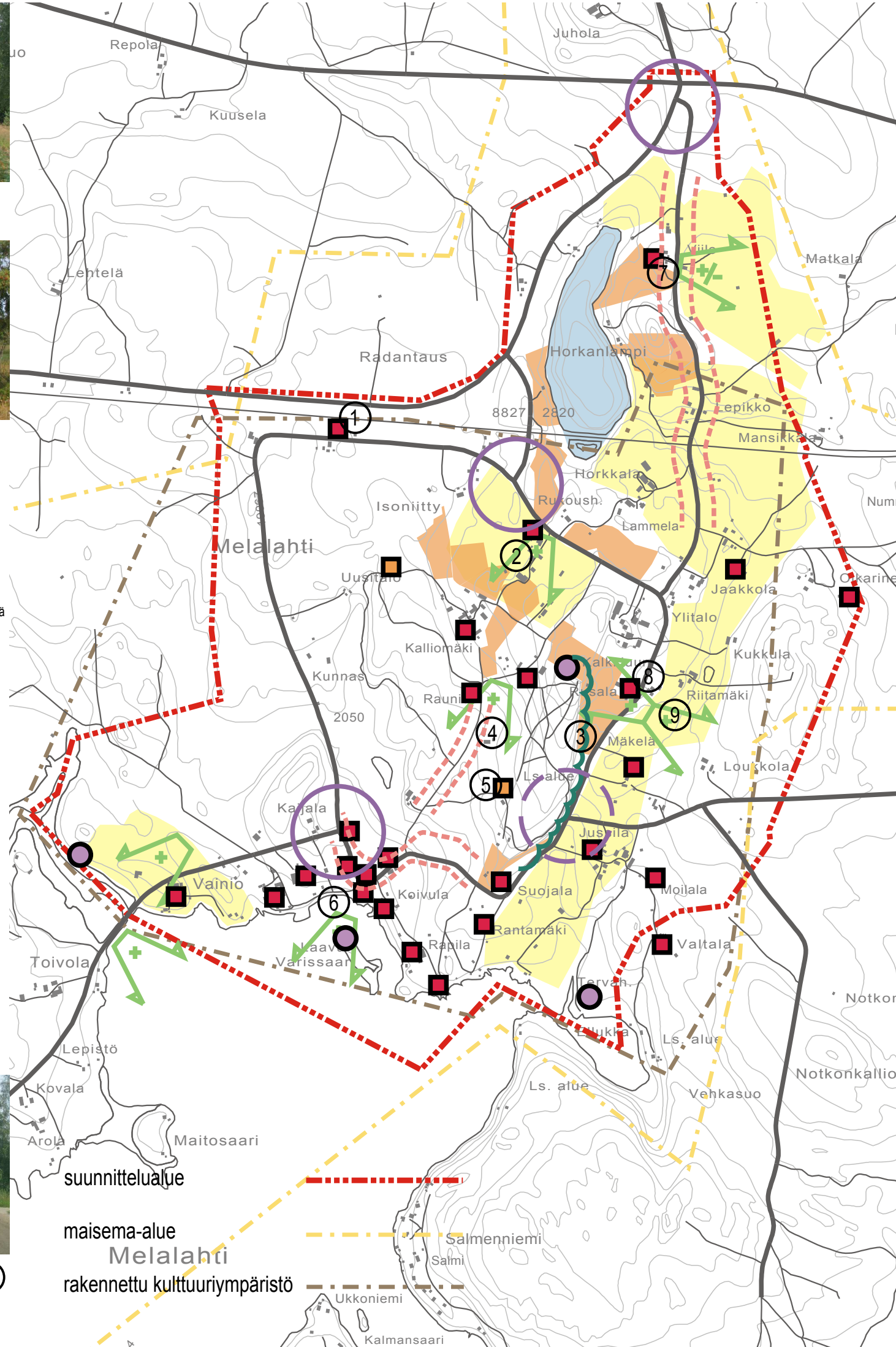
+Melalahden työväentalo (rak. vuosi tod.näköisesti 1919)
+maisemallisesti keskeisellä paikalla

⑤

+ Kyläkuvan kannalta tärkeä ympäristö
+ mutkitteleva ja intiimi kylätie
+ Oulujärven ranta ja kauniit näkymät

⑥

+/- kauniit peltomaiset, jotka ajoittain pusikoituneet
+ vanha idyllinen pihapiiri, joka muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden

⑦

+ Melalahden vanhinta asutusalue (1550->), Rusala
+ kerroksellinen pihapiiri
+ maisemallisesti keskeinen paikka, josta avautuu kauniit näkymät Oulujärvelle
+ maakunnallisesti merkittävät aitat (vanhempi pärekattoinen 1760-luvulta)

⑧

+ Myllymäen ympärille levittäytyvät vaihtelevat ja kauniit peltomaiset, jonka lomassa on viehättäviä asuinrakennusryhmiä.

⑨

■ maakunnallisesti arvokas rakennuskohde

■ merkittävä rakennuskohde

● muinaisjäännös

■ perinnemaisema

■ maisemallisesti merkittävä peltoalue

■ luonnonsuojelualue

■ erityiset luontoarvot

➡ kaunis näkymä

➡ maisemallisesti merkittävä metsänreuna

➡ idyllinen tiealue

○ liikenteellinen solmukohta

6 TÄRKEIMMÄT KULTTUURIYMPÄRISTÖ- JA MAISEMA-ARVOT

6.1 Melalahden kylä, osa-alue 7

Seuraavaksi käydään läpi Melalahden kyläalueen valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristö- ja maisemakohteet.

Valtakunnallisesti arvokkaat:

Melalahti-Vaarankylä –maisema-alue on edustava Oulujärven seudun rantakylien ja rantojen ääriellä kohoavan vaara-asutuksen kokonaisuus.

Melalahden kylä ja ympäröivä kulttuurimaisema lukeutuu Kainuun vanhimpiin pysyvän asutuksen kerrostumiin. Melalahden kylässä on louhittu ja poltettu kalkkia jo 1600-luvulla Kajaanin linnaa varten. Viimeksi kalkkia on louhittu vuosina 1918-21.

Kylän edustalla on Kalmansaari, jota on käytetty muinoin tilapäishautausmaana. Viljelysten läpi kulkee kylätie, jonka varrella on vanhaa rakennuskantaa.

Viilon haka sijaitsee Viilonkallion pohjoisrinteessä ja rinteiden alla olevassa notkelmassa. Haan länsilaita ulottuu Horkanlammen rantaan ja itäpuolella sijaitsee Viilon tilakeskus. Eteläpuolelta haka rajautuu Horkkalan hakaan. Viilon haka on arvokas perinnemaisema ja se on ollut käytössä jo useita vuosikymmeniä. Haan kasvillisuus on monipuolista ja merkittävin yksityiskohta on noin 50 metrin korkuinen kalliojyrkäne, haan kaakkoisosassa, lähellä tietä. Viilon tilan ja laitumen itäpuolitse kulkee vanha Melalahden kylätie.

Horkkalan haka on maisemallisesti merkittävä peltoalue. Haka on aidattu Viilonkallion eteläpuolelle. Viilonkallio on maakunnallinen kohde lehtojensuojeluohjelmassa. Alue on ollut laidunmaana vähintään 1930-luvulta. Vanha kylätie, kärrytiet, metsän reuna ja lammen ranta rajaavat haka-aluetta luontevasti ja tekevät siitä Melalahden perinnemaisemista kauneimman ja tasapainoisimman.

Maakunnallisesti arvokkaat:

Arvolan haka rajautuu koillisesta Horkalammen rantaan. Haka on maisemallisesti pienipiirteinen ja vaihteleva tuoreine niittyineen ja puustoisine alueineen. Se on kuitenkin hieman rikkonainen, koska sen halki on kallioleikkaukseen rakennettu Kajaani-Oulu – rautatie (1920-luku). Radan yli vie kuitenkin vanha silta, joka yhdistää laitumen puolet ja on viehättävä yksityiskohta. Silta on rakennettu kärrytielle radan kanssa samoihin aikoihin, mutta toimii nykyisin karjan käytössä.

Kestin ja Lammen laidun on loivasti kumpuileva ja avoin laidunalue, jossa on kauniita katajikkoja. Kylätie reunustaa hakaa sekä etelä- että itäreunoilta. Laidun sijaitsee kyläalueen keskeisellä alueella ja sillä on merkittävä rooli Melalahden viljelysmaisemassa.

Kalliomäki sijaitsee keskeisellä paikalla. Laitumet muodostavat rakennusryhmien ja kujien kanssa edustavan ja kauniin kokonaisuuden. Maisemakuva on rytmikäs ja perinteinen. Alueella on suuria kiviä, kauniita puita, vanhoja rakennuksia ja kiviaitoja. Haat ovat olleet pitkän laidunnettuja ja historiallinen kerroksellisuus tulee siellä hyvin esille.

Rusalan laidun sijaitsee Myllymäen lakiosassa ja itäisellä rinteellä. Etelä- ja länsilaidoiltaan se rajautuu Myllymäen lehtojensuojelualueeseen ja laitumen itäpuolitse kulkee vanha kylätie. Länsipuolelta alue rajautuu Melalahden koululle vievälle tielle. Laidun on maisemallisesti ehyt ja vaikuttava kokonaisuus jyrkkine laidunrinteineen ja taustalla kohoavineen kuusikkoineen.

Jussilan haka sijaitsee Myllymäen koillisrinteessä. Osa haasta on kallioista ja kivikkoista luonnonlaidunta. Alue sijaitsee keskeisellä paikalla Myllymäen rinteessä kylätien varressa.

Melalahden työväentalo on rakennettu yhteisvoimin 1916-22. Taloa on laajennettu kaksi kertaa ja sitä on myös peruskorjattu useasti. Talo sijaitsee keskeisellä paikalla Myllymäen rinteessä lehtojensuojelualueen laidalla.

Pertinpiha sijaitsee Myllypuron rantatörmäällä. Asuinrakennus on valmistunut vuonna 1912. Pihpiiriin kuuluvat myös sodan jälkeen rakennetut navetta ja aittarakennus. Rakennuksia ja pihapiiriä on kunnostettu talkootöinä ja tilalla toimii nykyisin perinnepiha ja kotimuseo.

6.2 Osa-alueet 1-6

Seuraavaksi käydään läpi muun suunnittelualueen; Mieslahden (1), Melalahden (2), Varislahden (3), Neuvosenniemen (4), Pehkolanlahden (5) ja Kiveslahden (6) valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristö- ja maisemakohteet.

Valtakunnallisesti arvokkaat:

Melalahden kylä ja ympäröivä kulttuurimaisema rajautuu osittain myös Melalahden osa-alueelle.

Maakunnallisesti arvokkaat:

Hannilan rantahaat sijaitsevat Varislahden osa-alueella Paltaselän länsirannalla. Haat ovat järvimaisemassa viehättäviä ja ne koostuvat kahdesta osasta. Laitumen toinen puoli on puustoinen ja toinen avoimempaa niittyä. Rantalaitumet ovat olleet käytössä todennäköisesti jo vuosisadan alkupuolelta asti ja ovat nykyään merkittävää peltoaluetta.

6.3 Muinaisjäännökset

Muinaisjäännökset on koottu sekä Paltamon kulttuuriympäristöohjelmasta että syksyn 2006 aikana aloitetusta Paltamon muinaisjäännösinventoinnista, joka on kuitenkin vielä kesken. Melalahden osa-alueelta on löydetty lähteiden perusteella neljä, Varislahdesta kaksi, Pehkolanlahdesta yksi ja Melalahden kyläalueelta kolme muinaisjäännöstä.

Melalahden osa-alue (2):

- Nahkapuron koillispuolella on kivikautinen asuinpaikka. Paikan löydöt on tehty suuren hiekkakuopan laidalta.
- Kalmansaari on muinainen hautasaari, josta on löytynyt kuoppia ja luita.
- Melajoen suun länsipuolella on vanha kalkkilouhos.
- Melajoen itärannalla on kalkinpolttokuoppia.

Varislahden osa-alue (3):

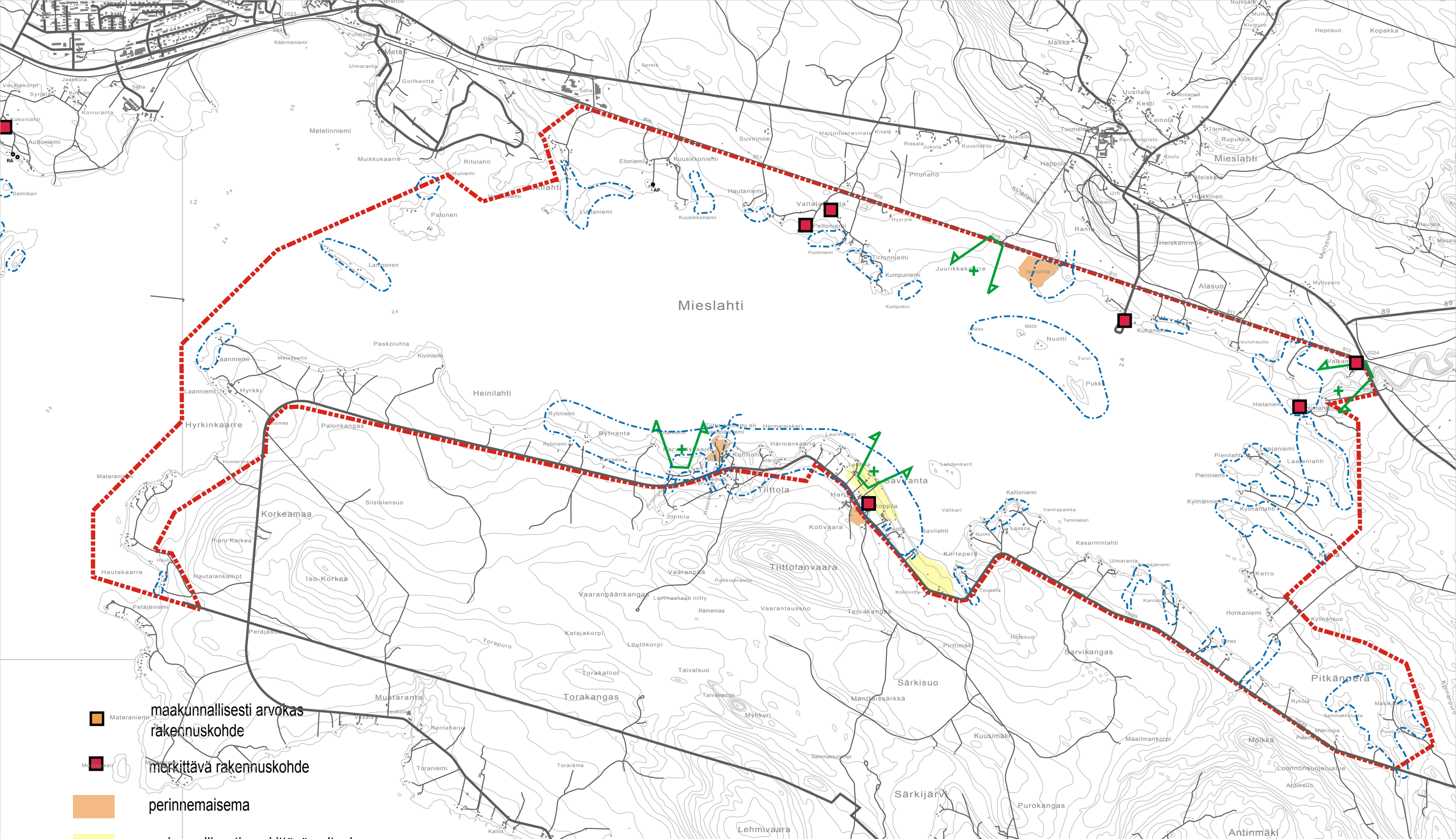
- Varislahden pohjoisrannalla Koittossa olevalla pellolla on rautakautinen hautapaikka.
- Rautakautisen hautapaikan lähellä on raudanvalmistuksen jälkiä. Sieltä on löydetty rautapuukko ja kirves.

Pehkolanlahden osa-alue (5):

- Vekaranniemen itärannalla on tervahauta.

Melalahden kyläalue (7):

- Koulun takana on vanha kalkinpolttouunin jäännös.
- Varissaaren luoteispäässä on vanha kalkinpolttopaikka.
- Ellukan pohjoispuolella on tervahauta.

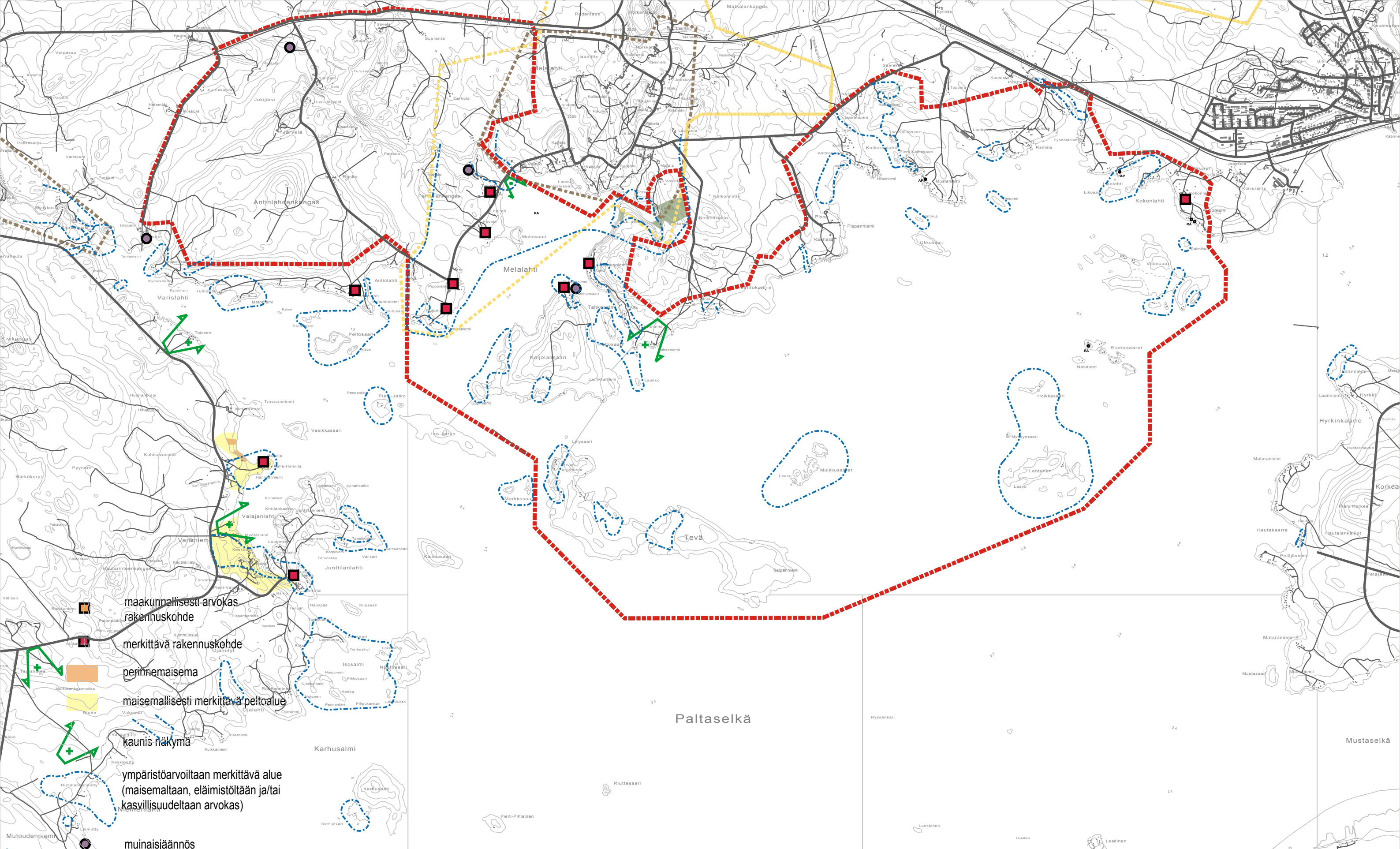

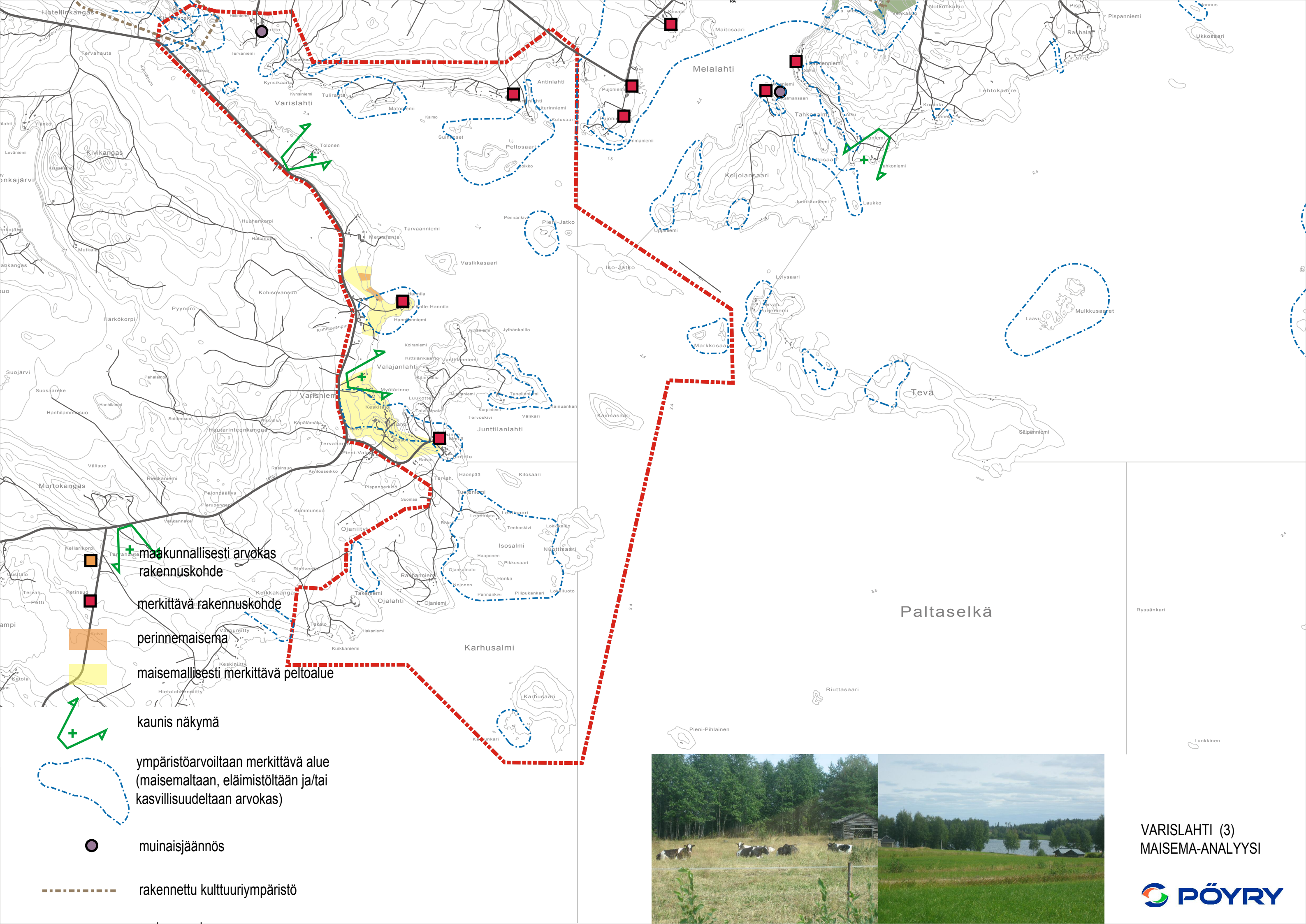
- maakunnallisesti arvokas rakennuskohde
- merkittävä rakennuskohde
- perinnemaisema
- maisemallisesti merkittävä peltoalue
- kaunis näkymä
- ympäristöarvoiltaan merkittävä alue (maisemaltaan, eläimistöltään ja/tai kasvillisuudeltaan arvokas)

MIESLAHTI (1)
MAISEMA-ANALYYSI

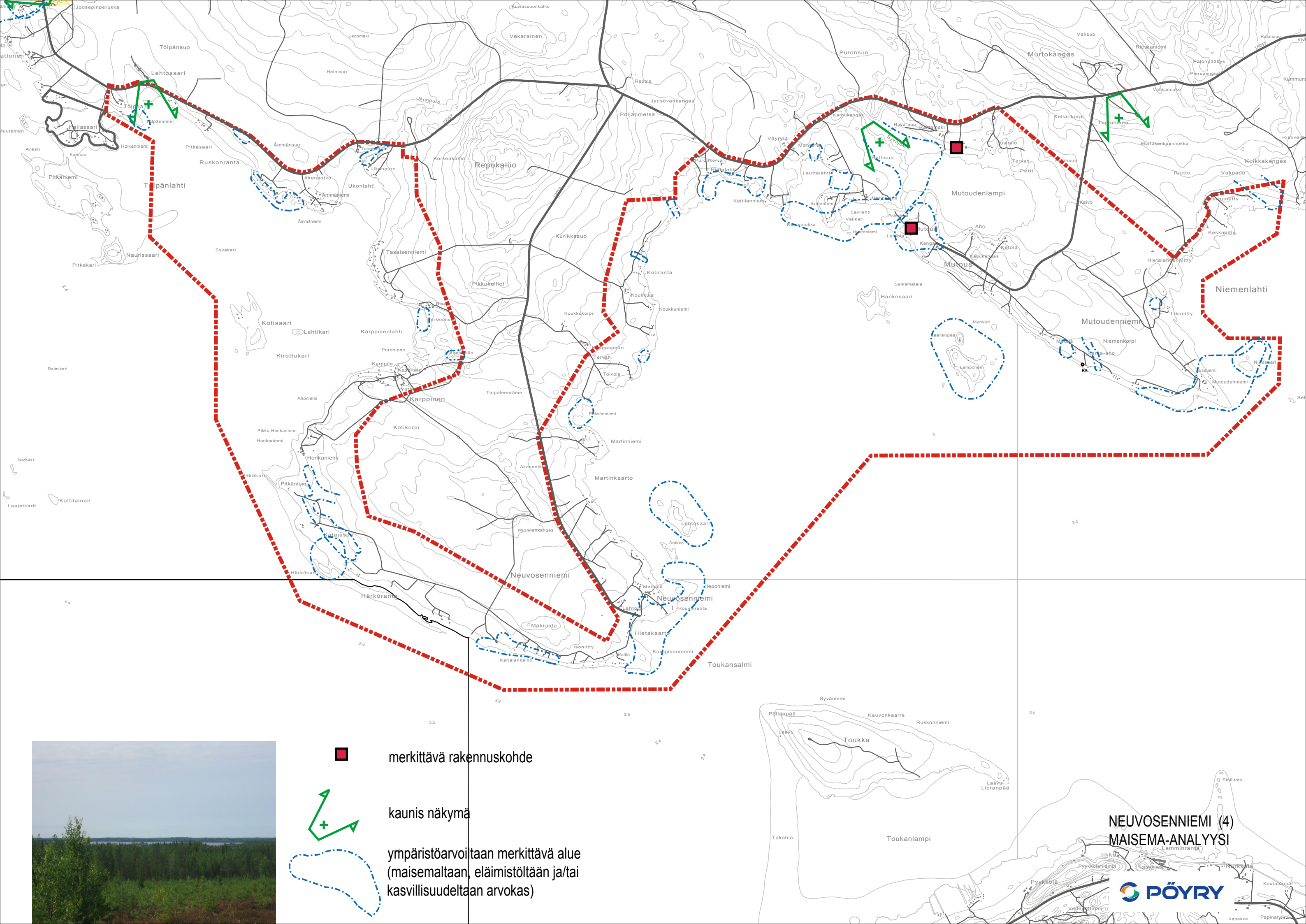

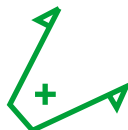

VARISLAHTI (3)
MAISEMA-ANALYYSI

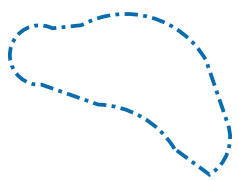

merkittävä rakennuskohde

kaunis näkymä

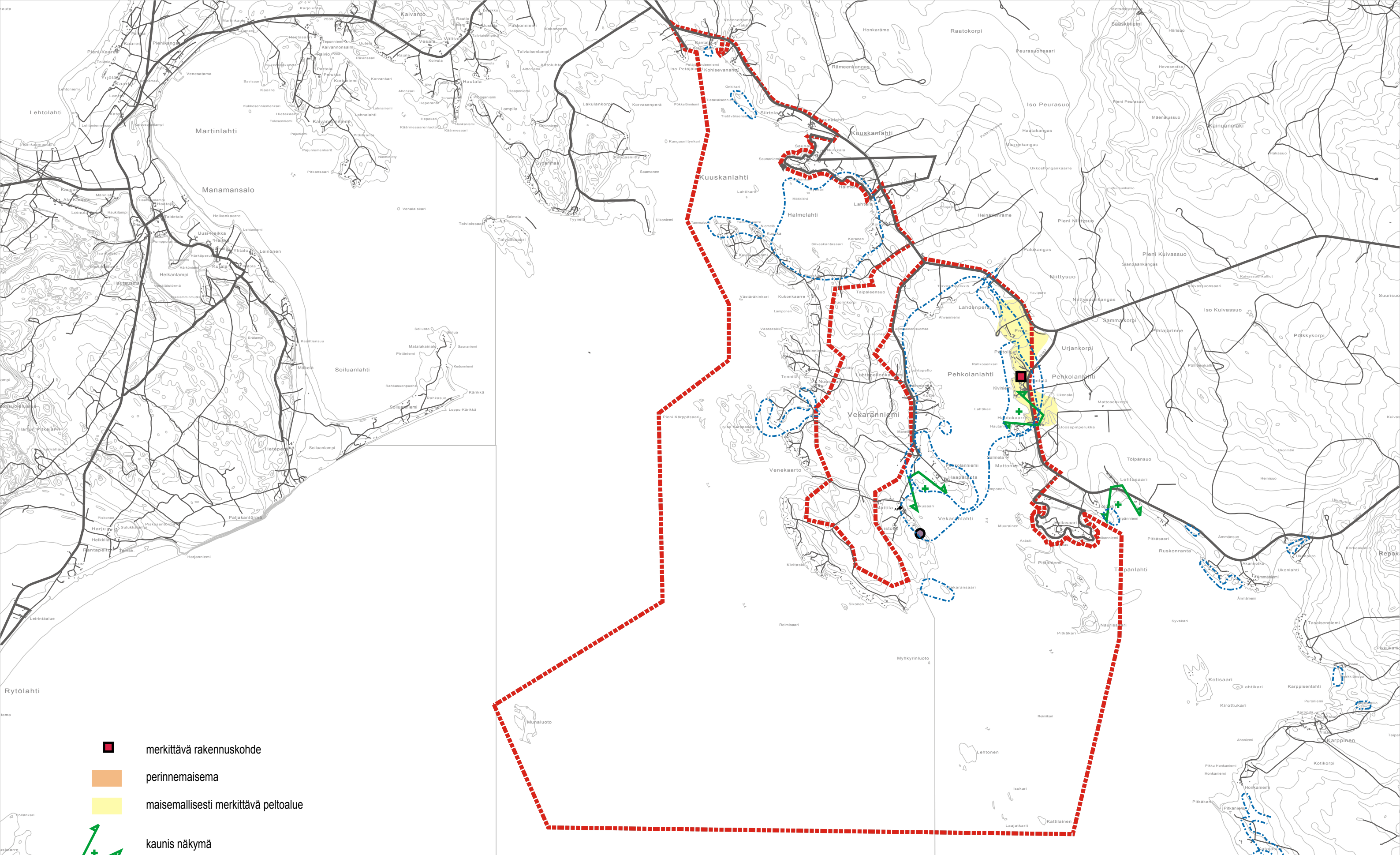

ympäristöarvoiltaan merkittävä alue
(maisemaltaan, eläimistöltään ja/tai
kasvillisuudeltaan arvokas)

NEUVOSENNIEMI (4) MAISEMA-ANALYYSI

merkittävä rakennuskohte

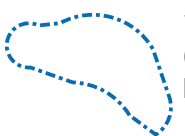
perinnemaisema

maisemallisesti merkittävä peltoalue

kaunis näkymä

ympäristöarvoiltaan merkittävä alue
(maisemaltaan, eläimistöltään ja/tai
kasvillisuudeltaan arvokas)

muinaisjäännös

PEHKOLANLAHTI (5)
MAISEMA-ANALYYSI

7 SUOSITUKSET MAANKÄYTÖLLE

7.1 Osa-alue 1-6

Turvataan alueen maisema- ja kulttuuriympäristöarvojen säilyminen:

- Rantaan tukeutuvan loma- tai pysyvän asutuksen sijoittamisessa ja mitoituksessa huomioidaan alueen maisema- ja kulttuuriympäristö.
- Varmistetaan riittävän yhtenäisen ja rakentamattoman rannan säilyminen. Rakentaminen sijoitetaan niin, että maisema-arvoja omaavat ranta-alueet säilyvät mahdollisuuksien mukaan rakentamattomina ja rakennuspaikat ryhmitellään niin, että vapaata rannan osuutta jää mahdollisimman paljon.

7.2 Melalahden kyläalue

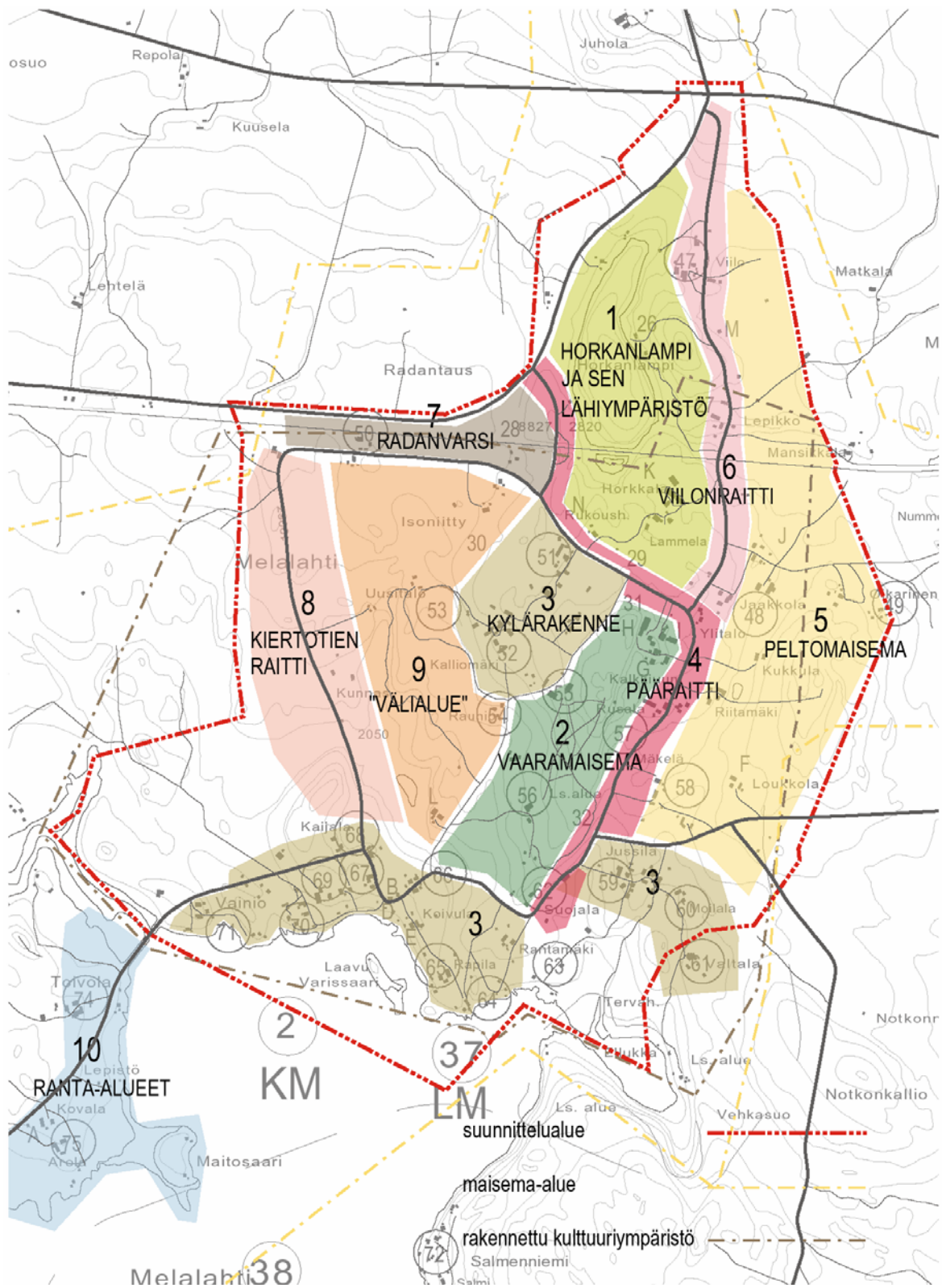
- Varmistetaan riittävän yhtenäisen ja rakentamattoman rannan säilyminen.
- Tuetaan Melalahden kylän kehittämistä ja elinympäristön viihtyisyyttä siten, että alueen maisema- ja kulttuuriympäristöarvot säilyvät.
- Uusi rakentaminen sovitetaan mahdollisimman tasapainoisesti perinteiseen Melalahden kylärakenteeseen. Arvokkaimpien kohteiden säilyminen turvataan riittävin, kohteille sopivin suojelumerkinnoin. Rakentamisen sijoittelulla ja rakentamistavalla tuetaan omaleimaisten kulttuuriympäristöjen säilymistä ehyinä.

7.2.1 SWOT-analyysi

VAHVUUDET - maisemallisesti kaunis ympäristö - rakennetun ympäristön historiallinen kerroksellisuus - rauhallinen paikka - Hyvä sijainti (mm.Paltamon kuntakeskuksen läheisyys)	HEIKKOUEDET - tiestöjen kunto - palvelut puuttuvat
MAHDOLLISUUDET - sijainti (Oulujärvi, Kajaani) - suotuisat kulkuyhteydet (tiet, rautatiet ja vesireitit) - markkinoinnin tehostaminen (mm. asukaskyselyn/asukasillan tuloksissa esitettiin: Oulujärven hyödyntäminen matkailu- ja talouskalastuksessa / Matkailu- ja virkistysalueen keskus Melalahden kylälle, esim. opastetut luontoretket, maatilamatkailu)	UHAT - asutuksen väheneminen - väestön ikääntyminen - alueen yleinen hoitamattomuus / rappeutuminen - maiseman tuhoutuminen - äkkipikainen ja maisemaa haavoittava rakentaminen - umpeenkasvu ja pensoittuminen - Oulujärven rehevöityminen

7.2.2 Vyöhykejako

Vyöhykejakokartta osoittaa huomioita Melalahden kyläalueen suunnittelun reunaehdoista ja sopivuudesta rakentamiseen.

1. Vyöhyke; Horkanlampi ja sen lähiympäristö;

- luontoarvojen ja maisema kannalta erityisen arvokas alue
- alueelle ei ole muodostunut juurikaan rakentamista
- vyöhykkeen kehittämisen lähtökohtana on säilyttää alueen luonto- ja maisema-arvot
- suunnittelun lähtökohtana on, ettei alueelle osoiteta uutta rakentamista

2. Vyöhyke; vaaramaisema

- maiseman kannalta erityisen arvokas alue
- alueelle on muodostunut vain vähän rakentamista
- keskeinen osa perinteistä kylämaisemaa
- suunnittelun lähtökohtana on, ettei alueelle osoiteta uutta rakentamista/ rakentaminen on hyvin hienovaraista

3. Vyöhyke; kylärakenne

- Melalahden kylärakenteessa erottuu edelleen kolme historiallista ”kylää”; Rantakylä, Moilalankylä ja Ukkolan-Kotilalue, jotka muodostavat kylärakenteen rungon
- kyläryppäät ovat muodostuneet raitin varteen maisemallisesti keskeisille paikoille
- vyöhykkeillä on runsaasti paikallisesti merkittäviä rakennuskohteita
- vyöhykkeisiin soveltuu kylärakennetta täydentävä, kunkin kylärakenteen ominaispiirteitä kunnioittava rakentaminen
- kylän ominaispiirteet huomioidaan mm. rakennusten sijoittelussa, massoittelessa ja rakentamistavassa

4. Vyöhyke; pääraitti

- Melalahden kylän keskeinen kyläraitti, joka yhdistää kolme kylää
- pääraitin varrelle on muodostunut asutusta
- raitin varteen kuuluvat kiinteänä osana laidunalueet ja lehmät laitumilla
- suunnittelun lähtökohtana on raitin täydennysrakentaminen; erityisesti huomioidaan maisemalliset tekijät

5. Vyöhyke; peltomaisema

- vyöhyke muodostuu pääraitin taustalla olevasta kumpuilevasta maastosta
- rakentaminen sijoittuu maisemaan kauniisti yksittäisinä taloryhminä
- vyöhykkeellä on muutama paikallisesti arvokas rakennuskohde
- tärkeä piirre on maiseman avonaisuus
- uuden rakentamisen sijoittelussa huomioidaan lähi- ja kaukomaiseman arvot; vyöhyke toimii taustana pääraitille
- suositetaan avoimien maisemanäkymien säilymistä

6. Vyöhyke; Viilonraitti

- hyvin kapea raitti, perinteinen tunnelma
- raitin varrella on muutama paikallisesti arvokas rakennuskohde
- hienovarainen, pienipiirteinen raittia tukeva täydennysrakentaminen mahdollista

7. Vyöhyke; radanvarsi

- tien varressa myös uudempaa rakentamista
- vyöhykkeellä vanha asemarakennus
- täydennysrakentaminen raitin varteen mahdollista
- huomioitava rautatie (melu/tärinä)

8. Vyöhyke; Kiertotien raitti

- lähes rakentamatonta aluetta
- vyöhykkeellä ei sijaitse arvokkaita rakennuskohteita
- mahdollinen uuden raittimaisen rakentamisen alue; joko uuden kyläasutuksen muodostaminen tai yksittäiset rakennukset raitin varteen

9. Vyöhyke; ”välialue”

- lähes rakentamatonta aluetta
- maisema-arvot, vaaramaisema
- vyöhykkeellä sijaitsee yksi maakunnallisesti arvokas rakennuskohde, Pertinpiha
- mahdollinen uuden rakentamisen alue, otetaan erityisesti maisema-arvot huomioon; joko uuden kyläasutuksen muodostaminen tai yksittäiset rakennukset

10. Vyöhyke; ranta-alueet

- vyöhyke rakentuu rantarakentamisperiaatteella (rakennusoikeus kantatilaselvityksen perusteella)
- rakentamisen sijoittelussa huomioidaan erityisesti maisema-arvot

8 LÄHTEET

Rakennettu kulttuuriympäristö

Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt
Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisu 16. Helsinki 1993

Arvokkaat maisema-alueet

Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto, mietintö 66/1992

Paltamon kulttuuriympäristöohjelma

Pimiä Maarit, Kainuun ympäristökeskus, Kajaani 2001

Paltamon Melalahden rakennettu kulttuuriympäristö

Sanna Eskola, Kainuun ympäristökeskus, Paltamo 1996

Kainuun maakuntakaavaehdotus 09.10.06

Oulujärven rantayleiskaavaehdotus, Luonto- ja maisemaselvitys

Suunnittelukeskus, Oulu 1997

Melalahden maisemasuunnitelma

Metsäkeskus Tapio –julkaisu, 7/1994, Minna Antikainen, Jorma Tolonen

Kainuun perinnemaisemakartoituksen täydentäminen 2002 ja 2003

Kainuun ympäristökeskus, Henna Seitapuro, 2005

Paltamon rakennusperinteen inventointi

Paltamon kunta

Paltamon muinaisjäännösinventointi (keskeneräinen)

Kainuun museo, Esa Suominen sähköposti 04.12.2006

Tilastokeskus < <http://www.stat.fi/tup/kunnat/kuntatiedot/578.html> >

Oulujärven rantayleiskaava, luontoselvitys

Pöyry Environment OY, Oulu 2006(luonnos 21.12.2006)

Kuvat; Pöyry Environment Oy

9 LIITE

Liite 1

luonnos 21.12.2006

Luettelo kaava-alueen valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaista kulttuuriympäristökohteista eri lähteiden kohdelistausten mukaisesti:

** Lista on merkitty maakuntakaavoituksen yhteydessä tehdyn inventoinnin mukainen arvo (ehdotus 09.10.2006). Arvo on muuttunut kulttuuriympäristöohjelmasta (2001).*

Rakennettu kulttuuriympäristö

Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt
Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisu 16. Helsinki 1993

17. Melalahden kylä ja ympäröivä kulttuurimaisema

Arvokkaat maisema-alueet

Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto, mietintö 66/1992

116. Melalahti-Vaarankylä (**Valtakunnallisesti** merkittävä maisema-alue)

Paltamon kulttuuriympäristöohjelma

Pimiä Maarit, Kainuun ympäristökeskus, Kajaani 2001

Variskylä (s.35)

Rakennettu ympäristö

3. Pehkolanlahden koulu (merkittävä rakennuskohde)
4. Variskylän kansakoulu (merkittävä rakennuskohde)
6. Mutous, tila jossa asuinrakennus, navetta, luhtiaitta, pirtti (merkittävä rakennuskohde)
7. Kotirinne, vilja-aitta (merkittävä rakennuskohde) *
8. Hannila, tila jossa asuinrakennus, talli, vilja-aitta, uudempi ulkorakennus, savusauna, päärakennus (maakunnallisesti arvokas rakennuskohde)

Melalahti (s.43)

Rakennettu ympäristö

47. Viilo, torppa (maisemallisesti ja rakennushistoriallisesti arvokas pihapiiri, merkittävä rakennuskohde)
48. Jaakkolan pihapiiri, suhteellisen uusi kokonaisuus jossa vanha riihi ja kaksi latoa (merkittävä rakennuskohde)
49. Oikarinen, asuinrakennus, aitta, sauna ja paja, navetta, uusi asuintalo (merkittävä rakennuskohde)
50. Melalahden rautatieasema, asemarakennus, asunto ja ulkorakennus (merkittävä rakennuskohde)
51. Arvolan pihapiiri, suljettu pihapiiri (merkittävä rakennuskohde)
52. Kotila-Kivimäki, asuinrakennus (merkittävä rakennuskohde)

53. Pertinpiha, asuinrakennus, navetta ja aittarakennus (maakunnallisesti arvokas rakennuskohde)
54. Raunio, asuinrakennus, lato, kiviaidat (merkittävä rakennuskohde)
55. Melalahden ala-aste, vanha koulurakennus rakennettu 1912, nykyisin asuin- ja työtiloina (merkittävä rakennuskohde)
56. Melalahden työväentalo, ”Melalahti talo” (maakunnallisesti arvokas rakennuskohde)
57. Rusala, Rusalahden alue Melalahden vanhinta asuinaluetta, iällisesti kerroksellinen pihapiiri, aitat (merkittävä rakennuskohde)
58. Mäkelä, asuinrakennus, liiteri ja sauna (merkittävä rakennuskohde)
59. Tuomela, Oulujärvestä jyrkästi nousevalla Moilalan mäellä, tiet halkovat pihapiiriä (merkittävä rakennuskohde)
60. Moilalan pihapiiri, Moilalan rinteellä, Moilalanmäki hyvä esimerkki kylämäisestä vaara-asutuksesta. (merkittävä rakennuskohde)
61. Valtala, rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti eheä kokonaisuus, Moilalan mäen rinne (merkittävä rakennuskohde)
62. Suojala, Myllymäen ja kylätien mutkan välissä, tilan läpi kulkee vanha oikopolku työväen talolle (merkittävä rakennuskohde)
63. Rantamäki, asuinrakennus, aitta ja vanhaan kylärantaan menevä tie asuinrakennuksen ja saunan välistä (merkittävä rakennuskohde)
64. Täperä, maisemallisesti arvokkaalla paikalla Oulujärveen pistävän niemen kärjessä (merkittävä rakennuskohde)
65. Rapila, pikkuaittaa rannassa vanhin, tilan ohi kulkevaa tietä reunustaa puukuja (merkittävä rakennuskohde)
66. Karila, oleellinen osa kyläraitin ilmettä, kylätie halkaisee pihapiirin (merkittävä rakennuskohde)
67. Vanha-Heikkilä, asuinrakennus, kavinavetta jotka kylätien eripuolilla (merkittävä rakennuskohde)
68. Paavola, maisemallisesti tärkeällä paikalla (merkittävä rakennuskohde)
69. Leikkola, keskeinen paikka kyläteiden risteyksessä lähellä entistä laivanrantaa (merkittävä rakennuskohde)
70. Kaartama, kylän vanha kulkureitti mennyt asuinrakennuksen ja saunan välistä (merkittävä rakennuskohde)
71. Vainio, Melajoensuussa näkyvällä paikalla, kuusiaita erottaa Pujoniementistä (merkittävä rakennuskohde)
72. Salmenranta, maisemallisesti merkittävällä paikalla (merkittävä rakennuskohde)
73. Ukkoniemi, vanha asuinpaikka, mahdollisesti jo 1650-luvulla, viimeistään 1840 käytössä (merkittävä rakennuskohde)
74. Toivola, näkyvällä paikalla lähellä Melajoen suuta (merkittävä rakennuskohde)
75. Airola, pihapiiri (merkittävä rakennuskohde)
76. Pujoniemi, lehtikuusikuja (merkittävä rakennuskohde)
77. Aitala, pihapiiri (merkittävä rakennuskohde)
78. Antinlahti, vanha asutuspaikka, jo 1650-luvulla käytössä (merkittävä rakennuskohde)

Kiehimänsuun kohteet (s.61)

Rakennettu ympäristö

108. Kokonlahti, vanha asuinpaikka, taloryhmä vanhimpia säilyneitä Paltamossa, tyypillinen kainuulainen neliöpiha (merkittävä rakennuskohde)

Mieslahti (s.67)

Rakennettu ympäristö

168. Peltoniemi, kirjailija Heikki Meriläisen entinen koti (merkittävä rakennuskohde)

- 169. Merilä, hirsirunkoinen päärakennus (merkittävä rakennuskohde)
- 172. Kuhaniemen torppa, Rahtitupa-nimellä tunnettu, pieni asuinrakennus (merkittävä rakennuskohde)
- 175. Valkama, asuinrakennus, aitta sekä riihi tilan vanhimmat rakennukset (merkittävä rakennuskohde) *
- 176. Hietaniemi, Mieslahden rannalla kapeassa niemessä (merkittävä rakennuskohde)
- 180. Koppila, kylätien varressa (merkittävä rakennuskohde)

Paltamon Melalahden rakennettu kulttuuriympäristö

Sanna Eskola, Kainuun ympäristökeskus, Paltamo 1996

- A Kovala (historiallisesti merkittävä kohde, lähinnä kylähistorian kannalta/ julkaisu: nro 4)
- B Lahtela (lohkottu Heikkilästä, päärakennus rakennettu osuusliikkeen kaupaksi/ julkaisu: nro 14)
- C Tahkoniemi (Avoimella paikalla sijaitseva tila, asutushistoria alkaa ilmeisesti 1800-luvun lopulta/ julkaisu: nro 24)
- D Pöyhölä (Melalahden puima-, saha- ja myllyosuuskunta, kylän ainoa pienteollisuuden edustaja/ julkaisu: nro 17)
- E Koivula (lohkottu Heikkilästä/ julkaisu: nro 18)
- F Loukkola (sijaitsee Mäkelästä itään/ julkaisu: nro 33)
- G Alila (nykyisin rakennuskanta pääasiassa uutta ja hyväkuntoista/ julkaisu: nro 35)
- H Pieni Pietala (sijaitsee Alilan pohjoispuolella, rinteen korkeimmalla kohdalla, kylätien ja Myllymäen välissä/ julkaisu: nro 36)
- I Kesti (Alilan pohjoispuolella, nurkittain Pieni Pietalan asuinrakennuksen kanssa/ julkaisu: nro 37)
- J Hiekkala (Viillolle vievän tien varrella, laskevalla pohjoisrinteellä/ julkaisu: nro 39)
- K Horkkala (Kylän vanhimpia kantatiloja/ julkaisu: nro 42)
- L Mäkipirtti (alunperin tyypitalo, muutettu moneen kertaan, sijaitsee avoimessa maisemassa/ julkaisu: nro 55)
- M Simakkala (Niilo Karppisen itselleen suunnittelema/ julkaisu: nro 57)
- N Saalem, helluntaiseurakunnan talo/ julkaisu: nro 63
- O Rautatieasema (Melalahden asema/ julkaisu: nro 62)
- P Tervolan asuinrakennus
- Q Valtalan aitat ja paja

Kainuun maakuntakaavaehdotus 09.10.06

- Liite 8. Maiseman vaalimisen kannalta valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaat alueet
- Melalahti-Vaarankylä

- Liite 7/9. Valtakunnallisesti arvokas kulttuurihistoriallinen kohde tai alue
- Melalahden kylä ympäristöineen

- Liite 10. Maakunnallisesti arvokas kulttuurihistoriallinen kohde tai alue/ kohde
- Melalahden työväen talo
 - Pertinpiha, Melalahti

- Liite 11. Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat perinnemaisemat
- Valtakunnalliset kohteet:

1. Horkkalan haka

2. Viilon haka

Maakunnalliset kohteet:

1. Arvolan haka
2. Jussilan haka
3. Kalliomäen laidun
4. Kestin ja Lammelan laitumet
5. Rusalan laidun
11. Hannilan rantahaat

Oulujärven rantayleiskaavaehdotus, LUONTO- JA MAISEMASELVITYS

Suunnittelukeskus, Oulu 1997

Maisemansuojelun kannalta merkittävät alueet:

(LM=luonnonmaisema-alue, LMK=maisemakohde, KM=kulttuurimaisemaltaan arvokas kohde)

Valtakunnallisesti arvokkaat luonto- ja maisemakohteet

37-LM Ellukan lehdot (Melalahti)

Maakunnallisesti arvokkaat luonto- ja maisemakohteet

10-LM Pitkänperä

77-LM Lehtonen

Paikallisesti arvokkaat luonto- ja maisemakohteet

- 1-LMK Hautakaarre (hiekkaranta, jota häiritsee rakentaminen)
- 2-LM Laanniemi-Lamponen (paikallisesti arvokas kohde, saari)
- 5-LM Kallioniemi (maisemallisesti erottuva kallioinen niemi)
- 6-LM Säynäjänniemi
- 11-LM Kylmäniemi ja Kylmälahti (paikallismaisemallisesti arvokas, kapea niemi)
- 12-LM Pienniemi-Laajanniemi (metsälain mukainen arvokas luontokohde)
- 16-LM Pukkisaaret (paikallismaisemallista arvoa)
- 24-LM Valossaari (paikallismaisemallista arvoa)
- 25-LM Likolahti (maisemassa erottuva kapea niemi)
- 27-LM Timosen saari ja vastapäätä oleva ranta
- 35-LM Juurikkaniemi
- 38-LM Koljolansaari (maisemallisesti pinnanmuodoltaan vaihteleva alue)
- 41-LM Teväsaaren länsirannat ja Markkosaaret (maisemallisesti viehättävä)
- 43-LM Uppiniemi ja Koljolansaaren länsipää (maisemallisesti arvokas)
- 45-LM Pujoniemi
- 46-LM Laituriniemi-Peltosaari (entistä pelto- ja niittymaata)
- 47-LM Matoniemi (maisemallisesti viehättävä)
- 48-LM Pyydyksenniemi-Kallioniemi
- 49-LM Myllykoski (puronvarsi, metsälain mukainen arvokas luontokohde)
- 51-LM Tanelinniemi (maisemaltaan arvokas niemi)
- 52-LM Nuottasaari-Honkasaari (maisemaltaan arvokkaita pikkusaaria ja niemiä)
- 53-LM Karhusaari (maisemallisesti arvokas saaren kärkiosa)
- 57-LM Mutoudenniemen kärki -Niinisaari
- 59-LM Hyttisuo-Koiranokka
- 65-LM Hietalahti-Toivolan koillispuoli (luonnontilainen hiekkaranta)

- 66-LMK Pöksänniemi-Martinniemi
- 72-LMK Korppisenlahti (rakentamaton hiekkaranta)
- 75-LM Ämmäniemen luoteisranta (maisemallisesti arvokas)
- 76-LM Tölpänniemi (maisemallisesti edustava näköala)
- 81-LM Vekaransaari (maisemakokonaisuus)
- 83-LM Lamponen (paikallisesti säilyttämisen arvoinen)
- 84-LM Tammalouhi ja Tammakaarre (paikallista maisema-arvoa)
- 85-LM Tietäväisensaari ja –niemi

Kulttuurimaisema-alueet:

- 1-KM Saviranta (Mieslahden etelärannalla ranta- ja vaarakylän yhdistelmä)
- 2-KM Melalahti (valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta)
- 4-KM Hannilanniemi (kaksi perinteistä maalaistaloa)
- 5-KM Varisniemen kyläasutus (kylä perinteisin viljelysmaisemin)
- 6-KM Mutous (muutaman maalaistalon muodostama viljelymaisema)
- 7-KM Pehkolanlahden itäranta (rannan ja tien välinen elinvoimainen viljelyalue)
- 8-KM Pehkolanniemi (maisemallisesti merkittävä)
- 9-KM Petäjäniemi (vanha maalaistalon pihapiiri)

Oulujärven rantayleiskaava, LUONTOSELVITYS

Pöyry Environment Oy, Oulu 2006 (luonnos 21.12.2006)

Tässä erillisessä liitteessä on luetteloitu suunnittelualueella olevat perinnemaisemat. Perinnemaisemien lähteenä on käytetty Valtion Ympäristöhallinnon Hertta-tietokantaa.